

ОСОБИСТІСНА КУЛЬТУРА МАЙБУТЬОГО ЮРИСТА: РЕАЛІЗАЦІЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Бовгіря Д. Д.

аспірант кафедри іншомовної освіти та міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету
ORCID ID: 0009-0001-7994-2572

У статті обґрунтовано та детально описано результати реалізації формувального етапу педагогічного експерименту, спрямованого на формування особистісної культури майбутніх юристів. В основу експериментальної роботи покладено перевірку ефективності трьох взаємопов'язаних педагогічних умов, що впроваджувалися поетапно.

На мотиваційному етапі увагу зосереджено на інтеграції акмеологічного змісту у професійну підготовку. Провідними інструментами виступили методи біографічного моделювання (на прикладі незламності постатей українського шістдесятництва) та розробка індивідуальних акмеограм. Це дозволило студентам трансформувати зовнішні вимоги професії у внутрішні стратегії саморозвитку, сприймаючи майбутню діяльність не лише як ремесло, а як шлях до професійної вершини («акме»).

Ціннісний етап був спрямований на формування етичних орієнтирів через аксіологізацію освітнього процесу. Використання методу вирішення складних етичних дилем, тренінгів ціннісної підтримки та аналізу кінокейсів (юридичних драм) сприяло катарсису та глибинному переосмисленню ролі юриста як захисника справедливості. Особливого значення надано рефлексивним технікам, зокрема методу «продовження запитання», що допомагає розрізнати зовнішні атрибути успіху та справжню професійну місію.

На комунікаційному етапі реалізовано умову залучення майбутніх правників до правопросвітницької діяльності на базі юридичних клінік. Автор описує поєднання традиційних методів інтерв'ювання та консультування клієнтів із інноваційними іммерсивними технологіями. Впровадження VR-симуляцій та віртуальних залів судових засідань дозволило створити безпечний простір для відпрацювання психологічно складних комунікативних ситуацій, підвищуючи рівень гуманістичної взаємодії майбутніх фахівців.

Доведено, що системна реалізація визначених умов забезпечує формування цілісної особистісної культури юриста. Це проявляється у здатності фахівця чинити опір професійній деформації, корупційним спокусам та конформізму, зберігаючи людську гідність і вірність принципам верховенства права навіть у критичних обставинах.

Ключові слова: особистісна культура, майбутній юрист, акмеологічний дискурс, формувальний експеримент, акмеограма, юридична клініка, іммерсивні технології, професійна етика, шістдесятництво, VR-симуляції.

Bovgyria D. D. Personal culture of a future lawyer: implementation of the formative stage of a pedagogical experiment

The article substantiates and describes in detail the results of the formative stage of a pedagogical experiment aimed at developing the personal culture of future lawyers. The experimental work is based on verifying the effectiveness of three interrelated pedagogical conditions implemented stepwise.

At the motivational stage, focus is placed on the integration of acmeological content into professional training. The leading instruments include methods of biographical modeling (based on the examples of the resilience of the Ukrainian “Sixtiers” movement) and the development of individual acmeograms. This allowed students to transform external professional requirements into internal self-development strategies, perceiving their future career not merely as a craft but as a path to a professional summit (“acme”).

The value-oriented stage was aimed at forming ethical benchmarks through the axiologization of the educational process. The use of complex ethical dilemma-solving, value-support training, and the analysis of film cases (legal dramas) contributed to catharsis and a deep rethinking of the lawyer’s role as a guardian of justice. Particular importance is given to reflexive techniques, specifically the “question continuation” method, which helps distinguish between external attributes of success and the true professional mission.

At the communicative stage, the condition of engaging future legal professionals in legal awareness

activities based on legal clinics was implemented. The author describes the combination of traditional methods of client interviewing and counseling with innovative immersive technologies. The introduction of VR-simulations and virtual courtrooms allowed for the creation of a safe space to practice psychologically complex communicative situations, enhancing the level of humanistic interaction among future specialists.

It is proven that the systematic implementation of the defined conditions ensures the formation of a holistic personal culture in a lawyer. This manifests in the professional's ability to resist professional deformation, corruption temptations, and conformism while preserving human dignity and loyalty to the principles of the rule of law even in critical circumstances.

Keywords: personal culture, future lawyer, acmeological discourse, formative experiment, acmeogram, legal clinic, immersive technologies, professional ethics, Sixtiers (shistdesiatnyky), VR-simulations.

Вступ. Ефективність формування особистісної культури майбутніх юристів в акмеологічному дискурсі безпосередньо залежить від активізації внутрішнього потенціалу здобувача освіти до саморозвитку. Для реалізації цієї мети перед нами постало завдання проаналізувати дієвість запропонованої структурно-функціональної моделі та визначити комплекс педагогічних умов, що забезпечують її реалізацію. Особливу увагу було приділено ідентифікації чинників, які детермінують досягнення високих акме-результатів та сприяють створенню та впровадженню оновленого дидактичного інструментарію. Програма формувального експерименту передбачала з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між зовнішніми вимогами професії юриста та внутрішньою потребою здобувача вищої освіти досягнути вершини майстерності.

Методи та методика дослідження. У статті використано комплексний підхід, що поєднує традиційні педагогічні методи з акмеологічними та інноваційними цифровими технологіями. Акмеологічні методи спрямовані на стимулювання внутрішнього потенціалу та саморозвитку, зокрема актуалізовано метод біографічного моделювання, метод акмеограм, програмування успіху.

Для формування етичних орієнтирів та рефлексії майбутнього юриста використано психолого-педагогічні методи та техніки, а саме: тренінг ціннісної підтримки, метод вирішення етичних дилем, ситуаційних задач, що моделюють реальні конфлікти між законом та мораллю, метод «продовження запитання», метод кінокейсів, написання есеїв. Практико-орієнтовані та комунікативні методи представлені методами інтерв'ювання, консультування, верифікації інформації. Серед інноваційних та цифрових методик –

імерсивні технології (VR/AR), віртуальна візуалізація доказів.

Результати та дискусії. Як застерігає В. Гладкова, в акмеології експериментальне дослідження стикається з низкою труднощів. По-перше, йдеться про теоретичну незавершеність експерименту, позаяк він зазвичай спрямований на верифікацію конкретної теорії. Оскільки акмеологічне знання нині перебуває на етапі становлення, то наявні пошукові експерименти тестують лише окремі гіпотези. По-друге, береться до уваги унікальність об'єкта дослідження. Специфіка феноменів «акме» (вершина) та «кате» (спад) полягає в їхній неповторності. Вони є результатом природної логіки життєвого шляху особистості, що обмежує можливість застосування певних видів експериментів, які потребують суворого контролю або штучного відтворення умов. По-третє, експеримент – це, зазвичай, вивчення особистості в критичних умовах [7, с. 160].

У межах нашого дослідження програма формувального експерименту охоплювала такі взаємопов'язані етапи: мотиваційний, ціннісний комунікативний. Відповідно до їх послідовності розглянемо організаційно-методичні аспекти формування особистісної культури майбутніх юристів засобами акмеологічного підходу.

Мотиваційний етап був спрямований на реалізацію першої педагогічної умови – інтеграція акмеологічного змісту у професійну підготовку майбутніх юристів.

Ключовим інструментом акмеологічних технологій є внутрішньо спрямований акмеологічний вплив, що постає як інтегрований, гуманістично орієнтований процес, покликаний забезпечити цілеспрямований розвиток особистості чи групи. Прикметно, що «акме-

ологічним може вважатися будь-який вплив, що здійснюється переважно на мотиваційну та ціннісно-смыслову сфери особистості» [7, с.181] Тут доцільно підкреслити роль дисциплін гуманітарного циклу. На мотиваційному етапі вона полягає в тому, щоб перетворити «зовнішні знання» на внутрішню стратегію успіху. Кожна дисципліна формує певну грань професійного акме, без якого цілісний образ фахівця залишається незавершеним, а його фахова майстерність – позбавленою етичного та інтелектуального фундаменту.

Так, експлікуючи роль шістдесятництва в історії української культури (історія української та зарубіжної культури), використовуємо метод біографічного моделювання, який націлює нас на віднайдення біографічних больових точок, які стимулювали акмерозвиток особистісного потенцілу аналізованої суб'єктності. Зокрема, звертаємо увагу студентів на постаті В. Стуса, В. Симоненка, А. Горської, Л. Костенко, яким вдалося повною мірою реалізувати власний акмересурс. Так здобувачі вищої юридичної освіти роблять висновок про те, що Василь Стус виробив власну етику «само собою наповнення». Він сприйняв табірну дійсність як горнило, у якому людина набуває вищої духовної якості: «Як добре те, що смерті не боюся і не питаю, чи тяжкий мій хрест». Водночас Василь Симоненко першим з покоління шістдесятників актуалізував тему унікальності людського «Я». У тоталітарному суспільстві, де людина була лише гвинтиком, він проголосив найвищу акмеологічну цінність: *«Ти знаєш, що ти – людина? / Ти знаєш про це чи ні? / Усмішка твоя – єдина, / Мука твоя – єдина, / Очі твої – одні»*. Для А. Горської мистецтво стало політичним інструментом – її присутність на судах над дисидентами та підписи під протестними листами були проявом найвищої акмеконцентрації волі. Акмересурсом Ліни Костенко стало 16-річне мовчання через відмову піти на компроміс із владою, авторка бачить у перешкодах тільки силу: *«І все на світі треба пережити, / І кожен фініш — це, по суті, старт...»*. Для опанування ресурсів власного «Я» здобувачам вищої юридичної освіти пропонується метод біографічного моделювання. Він дозволяє майбутнім фахів-

цям проаналізувати свій життєвий досвід і переосмислити поразки крізь призму акмеологічної трансформації.

У межах цього підходу доцільно застосувати письмовий аналіз стратегічних кроків на шляху до професійного та особистісного успіху. Тексти, створені студентами, стають рефлексивним підґрунтям для усвідомлення ними власного життєвого призначення. Нижче наведемо фрагмент такого аналізу, що ілюструє процес самопроектування: *«Успішний життєвий шлях неможливий без усвідомленого вибору. На початковому, мотиваційному етапі, людина має дати відповідь на питання: «Що я несу у світ? Чи стане він кращий зі мною?»*. Знання історії, філософії, культури та інших дисциплін допомагають зрозуміти контекст, у якому ми діємо, і обрати не просто прибуткову професію, а місію. Її виконання потребує вловлювати маніпуляції, керувати стресом та конфліктами, читати поведінку опонентів, а найголовніше – пізнавати себе. Стратегія успіху випробовується не в моменти тріумфу, а в часи криз. Життєвий шлях успішної особистості – це завжди історія подолання спротиву. Акмеологічний підхід вчить сприймати невдачі не як фінал, а як корекцію шляху до вершини».

Результативним також вважаємо метод акмеограми, що дозволяє спроектувати індивідуальну траєкторію професійного росту шляхом побудови профілю ідеалу, діагностики «Я-реального» та програмування успіху. Мотиваційне поле професіогенези поглиблюють ситуаційні задачі, які моделюють різні варіанти можливого акмевибору. Продемонструємо кілька прикладів:

Задача 1: Юридичний відділ виявив системну помилку в договорах, що вже підписані з тисячами клієнтів, яким загрожують фінансові втрати. У Вашому розпорядженні 5 хвилин, щоб вирішити: написати заяву на звільнення «за власним бажанням» прямо зараз чи піти до генерального директора з планом компенсацій, знаючи, що вас можуть звинуватити у непрофесіоналізмі чи зловживанні службовим становищем.

Проведіть межу між особистим порятунком і професійним обов'язком перед тими, хто вам довірився?

Задача 2. Ви зіткнулися з відвертою агресією або тиском з боку опонента в судовому процесі чи під час переговорів. Ваша природна реакція – відповісти агресією, що призведе до конфлікту та програшу справи. Як трансформувати свій гнів у стратегічну виваженість? Як «перемогти не воюючи», використовуючи силу переконання та психологічну перевагу?

Задача 3: Ви талановитий молодий фахівець, який блискуче завершив навчання і прагне втілити свої знання у професійну діяльність. Ваші здібності відзначені керівництвом. Вам пропонують престижну посаду в державній структурі з високим посадовим окладом, службовим авто та перспективою швидкого кар'єрного росту. Батьки та друзі захоплені, вони вважають це вашим «щасливим квитком». Однак ви відчуваєте, що ця робота – суто бюрократична. Вона вимагатиме від вас підпорядкування жорсткій ієрархії, виконання наказів, які часто суперечать вашим внутрішнім переконанням, і повної відмови від власного творчого чи дослідницького пошуку. У вас є альтернатива: зайнятися незалежною практикою або соціальним проектом, який вас надихає, але не дає жодних гарантій стабільності та доходів на найближчі роки. Що ви втрачаєте в кожному з варіантів? Ким ви бачите себе через 10 років у кожному зі сценаріїв? Де ви відчуваєте справжню «вершину», а де – лише соціальну маску?

Отже, інтеграція акмеологічного змісту у підготовку майбутніх юристів докорінно змінює вектор їхнього професійного становлення: від зовнішнього накопичення знань до внутрішнього проектування особистісного «акме». Дисципліни гуманітарного спрямування перестають бути допоміжними і стають джерелом етичних та ціннісних орієнтирів. Через вивчення досвіду шістдесятників (В. Стуса, Л. Костенко та ін.) студенти засвоюють найвищі стандарти незламності та вірності принципам, що формує «імунітет» проти професійного конформізму та моральної деформації. Завдяки акмеограмам та вирішенню ситуаційних задач, що моделюють реальні етичні конфлікти, студенти вчаться розрізняти соціальні атрибути успіху (посаду, оклад) та справжнє життєве призначення.

Акмеологічний підхід озброює юриста інструментами саморегуляції – здатністю трансформувати агресію у стратегічну виваженість і перетворювати стрес на ресурс для прийняття вольових рішень. Реалізація першої педагогічної умови забезпечує створення міцного мотиваційного фундаменту. Це гарантує, що майбутня професійна діяльність юриста буде не просто роботою, а усвідомленим шляхом до самореалізації, де критерієм успіху є не лише кар'єрний ріст, а й збереження людської гідності та служіння справедливості.

Друга педагогічна умова – забезпечення ціннісно-сислового ставлення до професії юриста – узгоджується з ціннісним етапом формування експерименту, на якому відбувається процес трансформації зовнішніх професійних вимог у внутрішні особистісні переконання майбутнього правника. Він є критичним, оскільки закладає фундамент особистості. На цьому етапі здобувач вищої юридичної освіти перестає сприймати право лише як сукупність кодексів і законів і починає бачити в ньому інструмент реалізації справедливості, що передбачає знання етичних норм та розуміння власної соціальної місії, розвиток емпатії, почуття відповідальності та здатності до самооцінки власних вчинків крізь призму професійної етики, готовність діяти згідно з принципами верховенства права навіть у ситуаціях морального вибору або тиску. Цю позицію актуально відстоює В. В. Дудченко, наголошуючи на тому, що «право неможливо зрозуміти в належний спосіб, не усвідомивши його цілей, тому юрист має знати систему цінностей сучасного суспільства та використовувати право як засіб досягнення справедливості у межах цієї системи цінностей [4, с. 67].

Змістом експерименту на ціннісному етапі визначено вирішення етичних дилем, тренінги професійної ідентичності, аксіологізацію освітнього процесу. Найбільшу вагу на цьому етапі, на наш погляд, становить тренінг ціннісної підтримки, який ставить кожного учасника в ситуацію вибору, де немає однозначно правильної юридичної відповіді. Тренінг змушує зупинитися і проаналізувати власні дії, зокрема їх відповідність внутрішнім переконанням. Основна ціль тренінгу ціннісної підтримки, на думку О. Музики, «полягає

в тому, щоб, спираючись на реальний ціннісний досвід людини, використовуючи його як основу, реконструювати й актуалізувати ті суб'єктні цінності, які ведуть до розвитку професійних здібностей» [6, 43].

Для юриста це означає зрозуміти, що професійна честь і правова совість є набагато стабільнішими активами, ніж миттєва перемога, здобута шляхом маніпуляцій. Це створення внутрішнього орієнтиру, який не дозволить збитися з курсу в умовах корупції чи тиску. У такому вимірі доречними будуть питання-пастки, які має поставити психолог відповідно до професійної ситуації, а саме:

1. Що залишиться від моєї роботи, якщо не брати до уваги зарплату?

2. Яку цінність я захищаю, коли йду на конфлікт з керівництвом?

3. Чому у світі функцій смисл знайти неможливо, чи поділяєте думку про те, що він народжується лише у щирій зустрічі «Я» та «Ти»?

4. Чому, шукаючи смисл у лайках, ми потрапляємо у тупик?

5. Чи погоджуєтеся ви з тезою: Смисл з'являється там, де ми наважуємося зняти маску «приємної людини» і стати людиною справжньою – зі своїми слабкостями, гнівом і ширими переконаннями?

У контексті ціннісного тренінгу для юристів використання праць Д. Карнегі та Е. Шострома, які репрезентують протилежні полюси міжособистісної взаємодії, створює ідеальний майданчик для дискусії про маніпуляцію та актуалізацію, дозволяючи розмежувати «технічний успіх» (Д. Карнегі) та «особистісну цілісність» (Е. Шостром), що є критично важливим для формування професійної етики правника.

Доречним вважаємо метод продовження запитання як техніку глибокої рефлексії, яка дозволяє вийти за межі формальних відповідей і виявити справжні мотиви та ціннісні орієнтації особистості. Вона базується на послідовному розгортанні діалогу, де кожна наступна відповідь стає підґрунтям для нового, більш глибокого запитання. Наприклад:

Оберіть варіант, який найкраще відповідає вашому контексту для завершення фрази «Чому технологія успіху Д. Карнегі...»:

1....є «усміхненою пасткою»? Чи поділяєте ви думку Е. Шострома про те, що посмішка маніпулятора – це не прояв радості, а засіб зваблювання, що створює ілюзію щирості, замінюючи справжню близькість відпрацьованими алгоритмами маніпуляції?

2....залишається актуальною? Чи не тому, що вона дає прості відповіді на складне питання соціального виживання в ієрархічному суспільстві, де форма важливіша за зміст?

3....є етично суперечливою? Наскільки припустимим є перетворення людської особистості на товар, а спілкування – на технологію продажу цього товару в сучасній юридичній практиці?

4....веде до внутрішньої порожнечі? Чи згодні ви, що постійна гра ролі «приємної людини» з часом позбавляє можливості розуміти власні справжні почуття та цінності?

5....програє глибинним смислам? Чому вона вчить, як подобатися всім, але виявляється безсилою навчити людину, як залишатися собою в моменти фатальних життєвих криз?

Намагаючись забезпечити ціннісно-сміслове ставлення до професії юриста, апелюємо до мистецтва, що є предметом аналізу на заняттях з історії української та зарубіжної культури. Важливо підкреслити, що аксіологічна площина – це внутрішня ієрархія смислів, яка визначає вибір людини. Мистецтво впливає на цю площину не через логіку, а через катарсис (емоційне очищення). Коли ми споглядаємо твір, то не просто отримуємо інформацію, а переживаємо чужий досвід як власний. Мистецтво трансформує особистісну культуру з горизонтальної площини повсякденності, де провідним мотивом є гроші, статус, успіх будь-якою ціною, побут, споживання, у вертикальну (духовність, етика, сенс). Для юриста це критично важливо, оскільки без аксіологічного фундаменту право перетворюється на інструмент маніпуляції. Постійне зіткнення з негативними проявами людської природи змушує його надягати маску байдужості, яка захищає психіку, але блокує здатність до емпатії та катарсису. Аксіологічна вертикаль поєднує високі цінності із повсякденністю, що викликає страж-

дання. Мистецтво шляхом катарсису знімає соціальні маски, повертаючи у повсякденний обіг поняття професійної честі, совісті, смислотевих орієнтацій, що дозволяє юристу побудувати внутрішню ієрархію смислів.

У цьому вимірі доцільним є вивчення кінокейсів, оскільки кінематограф поєднує в собі візуальний образ, слово, музику та динаміку дії. Для юриста кіно – це віртуальна платформа етичних випробувань, де можна прожити тисячі життів і зробити сотні складних виборів без фатальних наслідків у реальності. Потужним маніфестом соціальної значущості юриспруденції є фільми на юридичну тематику: «12 розгніваних чоловіків» (1957), «Убити пересмішника» (1962), «Філадельфія» (1993), «Суддя» (2014), «Темні води» (2019) та ін. У них йдеться про те, що навіть одна людина (присяжний) шляхом критичного мислення може змінити хід правосуддя, що закон має захищати людину, навіть якщо її спосіб життя не схвалюється більшістю, що юрист не «грає роль» чесною людиною – він є чесною людиною. На ціннісному етапі це забезпечує стійкість до професійного вигорання та корупційних спокус. Так, під час перегляду фільму доцільно зупинити його у момент критичного вибору героя, запропонувавши студентам сформулювати власну стратегію захисту чи звинувачення. Доречно буде порівняти версію однієї й тієї ж справи в документальному та художньому кіно.

Значний вплив на розгортання ціннісної площини особистісної культури майбутнього юриста має написання есеїв на юридичну тематику. Цей процес переводить студента з позиції «пасивного споживача інформації» у позицію «активного творця власних смислів». Коли майбутній юрист пише есе про смертну кару, евтаназію або право на приватність, він змушений вийти за межі юридичної норми. Пропонуємо одну із тем для есеїстичної фабули: «Роль кінематографа як каталізатора трансформації особистісної культури».

Професія юриста традиційно асоціюється з суворими текстами законів, залами судових засідань, криміналістичною експертизою, строго оформленими папками документів. Проте за фасадом нормативних актів завжди стоїть людина – з її моральними дилемами,

упередженнями та цінностями. У цьому контексті кінематограф виступає не просто як розвага, а як потужний інструмент формування особистісної культури майбутнього правознавця, трансформуючи його виконавця закону на глибокого мислителя та гуманіста. Кіно дозволяє майбутньому юристу зазирнути за межі сухої юридичної техніки. Фільми ставлять питання, на які закон не завжди має однозначну відповідь. Класика на кшталт «Убити пересмішника» навчає, що законність і справедливість не завжди тотожні. Аттікус Фінч стає для студента-правника іконою професійної етики, демонструючи, що особиста мужність є невід'ємною частиною правової культури. Кінематограф занурює глядача в долі людей, які опинилися по інший бік правосуддя. Це руйнує стереотипи та виховує здатність бачити в кожній справі живу історію, а не лише номер у реєстрі. Екранне правосуддя – це часто інтелектуальний поєдинок. Спостерігаючи за логічними побудовами героїв у стрічках як «12 розгніваних чоловіків», майбутній юрист вчиться критично оцінювати докази (фільм демонструє, як сумнів може змінити хід історії та врятувати людське життя). Кінематограф часто випереджає час, порушуючи питання, які ще тільки стають актуальними для юриспруденції: від прав штучного інтелекту до біоетичних спорів. Кіно не дає готових інструкцій, але воно створює безпечний простір для «проживання» кризових ситуацій. Це своєрідний симулятор, де майбутній адвокат чи суддя може перевірити свою реакцію на корупційний тиск, конфлікт інтересів або необхідність захищати «непопулярного» клієнта.

Кінематограф є каталізатором, що пришвидшує перетворення студента на зрілу особистість. Він наповнює юридичну освіту живими сенсами, перетворюючи знання кодексів на правову культуру. Завдяки кіно юрист майбутнього вчиться бути не лише експертом, а й хранителем людської гідності, здатним бачити за літерою закону – дух справедливості. Кінематограф створює візуальні та сенсорні образи того, як має виглядати гідність. Образ судді, адвоката чи прокурора в кіно часто стає професійним ідеалом. Величні зали суду, ритуали правосуддя, про-

мови, що змінюють історію – це формує повагу до самої ідеї Права. Усвідомлення сакральності фаху, яке дозволяє сприймати роботу юриста не як ремесло, а як мистецтво.

Головним досягненням ціннісного етапу є успішна трансформація формальних норм (законів, кодексів етики) у внутрішні імперативи особистості. Юрист починає діяти згідно з принципами справедливості не через страх перед санкціями, а через неможливість поступитися власними переконаннями. Цей етап стверджує ідею про те, лише тоді, коли правові цінності стають особистісними смислами, майбутній фахівець стає здатним не просто «надавати юридичні послуги», а здійснювати правосуддя та захищати гідність людини в будь-яких обставинах.

Комунікаційний етап формувального експерименту у нашому дослідженні узгоджується із третьою педагогічною умовою – залучення майбутніх юристів до правопросвітницької та соціально-комунікативної діяльності в юридичних клініках. Роль юридичних клінік у системі професійної юридичної освіти є незаперечною. Під певним ракурсом цю проблему висвітлювали: О. Аксьонова, О. Ващук, А. Галай, Р. Гентош, М. Дулеба, В. Журавський, О. Копиленко, Т. Фігель, І. Юркевич та ін.

Так, у працях І. Юркевич юридична клініка постає «найбільш дієвим інструментом набуття практичних навичок студентами юридичних факультетів» [8, с. 133]. Про те, що клініка сприяє доступу до правосуддя пише італійський науковець Е. Santoro, вбачаючи в її організації передусім «лабораторію для студентів, щоб навчитися використовувати юридичну фантазію і щоб перетворити приватні проблеми маргіналізованих людей на позови, котрі можна подати до судді» [9, с. 2]. Натомість М. Василенко розглядає діяльність клініки як середовище для втілення теоретичних знань у конкретних життєвих ситуаціях [2]. Водночас В. Молдован та Р. Кацавець висловлюють переконання в тому, що юридична клініка сприяє розвитку навичок спілкування, аналізу інформації та методам психологічного впливу, які необхідні в повсякденній роботі юриста-професіонала [5, с. 88]. До таких методів відносимо насамперед інтерв'ювання, що

є фундаментом первинної взаємодії юриста з клієнтом. На цьому етапі консультант не лише збирає фактичні дані про обставини справи, а й здійснює комплексний аналіз: ідентифікує приховані інтереси сторони, оцінює її психоемоційний стан та суб'єктивне бачення ситуації. Фактично, це процес верифікації інформації, що дозволяє сформулювати первинну правову кваліфікацію проблеми та окреслити межі майбутнього спору. Під час інтерв'ювання консультант закладає фундамент майбутньої співпраці. Його головне завдання – справити позитивне враження та довести свою професійну здатність захистити інтереси клієнта. Зауважимо, що формування особистісної культури майбутнього правника починається з опанування мистецтва інтерв'ювання. На цьому етапі консультант не лише збирає фактичні дані, а й здійснює комплексний аналіз: ідентифікує приховані інтереси сторони, оцінює її психоемоційний стан та суб'єктивне бачення ситуації. Фактично, це процес верифікації інформації, що дозволяє сформувати первинну правову кваліфікацію проблеми.

Первинна бесіда є визначальною для формування професійного іміджу юриста. Саме тут фахівець має продемонструвати свою компетентність та побудувати атмосферу взаємної довіри та поваги, зняти будь-які комунікативні бар'єри, підтримати клієнта у визначенні його правової позиції.

Специфічній трансформації комунікативних навичок потребує консультування як наступний етап професійної комунікації. Його завданням стає трансляція правових аспектів мовою, доступною для клієнта. Як зазначає Ш. Давлатов, «роз'яснюючи правові питання клієнту, студент-консультант повинен уміти залучити його в діалог, а в процесі бесіди перевірити, чи правильно клієнт розуміє його пояснення, з'ясувати, яким із пропонованих варіантів рішення віддає перевагу» [3, с. 24]

Своєрідною відповіддю на виклик підготовки фахівця, здатного не лише знати букву закону, а й володіти високим рівнем особистісної культури в умовах динамічної комунікації, є впровадження імерсивних технологій (VR/AR), які дозволяють створити безпечно, контрольоване середовище для реалізації про-

фесійного досвіду, де психологічні аспекти інтерв'ювання та консультування стають об'єктом практичного відпрацювання, а не лише теоретичного аналізу. Шляхом занурення у віртуальну реальність вони відчуття фізичної присутності користувача в штучно створеному середовищі, змінюючи сприйняття реальності та об'єднуючи фізичний світ із цифровим або повністю замінюючи його віртуальним. До переваг імерсивних технологій Л. Бойко відносить: «створення ефекту присутності, що підвищує зацікавленість і ефективність навчання; можливість взаємодіяти з віртуальними об'єктами; наочне представлення складних концепцій; можливість отримати доступ до інформації та досвіду, які в реальному світі можуть бути недоступні» [1, с. 46]. Імерсивні симуляції дозволяють студенту відпрацювати перехід від пасивного слухача до активного консультанта. Важливо, що існують Спеціалізовані VR-платформи для юристів, на яких студенти можуть опинитися в залі суду Нюрнберзького процесу, що сприятиме глибокому проживанню теми. Кардинально змінює підхід до аналізу справ віртуальна візуалізація доказів, наявність голограм учасників судового процесу, точна цифрова копія локації, де суддя або свідки можуть «пройтися» місцем події у VR-шоломі. Отже, реалізація комунікаційного етапу через поєднання традиційної клінічної практики та інноваційних імерсивних технологій дозволяє сформувати юриста нового типу – фахівця, який володіє не лише «буквою закону», а й високим рівнем особистісної культури, здатної забезпечити ефективну гуманістичну взаємодію у соціумі.

Висновки. Узагальнюючи результати реалізації формувального етапу педагогічного експерименту, ми дійшли висновку, що формування особистісної культури майбутніх

юристів в акмеологічному дискурсі є цілісним, багаторівневим процесом, успішність якого зумовлена послідовним упровадженням трьох визначених педагогічних умов.

На мотиваційному етапі реалізація першої умови – *інтеграція акмеологічного змісту у професійну підготовку* — дозволила змістити вектор навчання з пасивного накопичення знань на внутрішнє самопроєктування професійного «акме». Використання методу біографічного моделювання (на прикладі шістдесятників) та розробка акмеограм забезпечили трансформацію зовнішніх вимог професії у внутрішні стратегії успіху, де невдачі сприймаються не як фінал, а як ресурс для корекції шляху до вершини майстерності.

На ціннісному етапі, що відповідає другій педагогічній умові – *забезпечення ціннісно-смислового ставлення до професії*, було досягнуто глибокої трансформації етичних норм у внутрішні імперативи особистості. Завдяки впровадженню тренінгів ціннісної підтримки, вирішенню етичних дилем та аналізу кінокейсів, студенти навчилися розрізняти соціальні атрибути успіху та справжнє життєве призначення. Мистецтво в цьому контексті виступило як вертикальна аксіологічна вісь, що допомагає майбутньому правнику зберігати емпатію та протистояти професійній деформації.

На комунікаційному етапі реалізація третьої умови – *залучення майбутніх юристів до діяльності в юридичних клініках* – забезпечила перехід від теоретичного моделювання до реальної соціально-правової практики. Опанування мистецтва інтерв'ювання та консультування у поєднанні з інноваційними імерсивними технологіями (VR/AR) дозволило студентам відпрацювати складні навички професійної взаємодії в безпечному цифровому середовищі та в умовах безпосередньої допомоги клієнтам.

Список використаних джерел

1. Бойко Л. К. Використання імерсивних технологій в освітньому процесі. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : матеріали VII Міжнародної конференції (14 листопада 2024 року). К. : Видавництво Ліра-К, 2025. С. 43–46.
2. Василенко М. С. Проблеми правового регулювання ефективної діяльності юридичних клінік в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2011. Вип. 2. С. 190–197.
3. Давлатов Ш. Б. Взаємодія консультанта юридичної клініки з клієнтом під час первинного інтерв'ювання: юридично-психологічний аспект. *Правова позиція*. 2021. № 4 (33). С. 21–25

4. Дудченко В. В. До питання щодо перспектив розвитку українського права. *Право XXI століття: становлення та перспективи розвитку*: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. «Другі Прибузькі юридичні читання». Миколаїв, 24–25–26 листопада 2006 р. С. 67.
5. Молдован В. В., Кацавець Р. С. Юридична клініка: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
6. Музика О. Л. Тренінг ціннісної підтримки професійного становлення психологів. *Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія* / за ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. К. : Ніжин : Вид-во НДУ ; ДС «Міланік», 2007. Т. 10, вип. 1. С. 42–44.
7. **Фундаментальна акмеологія – наука XXI століття** : монографія / В. О. Огнев'юк, В. М. Гладкова, Я. С. Фруктова та ін. ; редкол.: В. О. Огнев'юк (голова) та ін. К. : Інтерсервіс, 2019. 206 с.
8. Юркевич І. В. Роль юридичних клінік у підготовці професійних юристів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22). С. 131–135.
9. Santoro E. Private Troubles and Legal Imagination: Legal Clinics a radical view. *Revista De Estudos Constitucionais Hermeneutica E Teoria Do Direito-Rechtd*. 2020. № 12 (1). Pp. 2–22.

References

1. Boiko, L. K. (2025). Vykorystannia imersyvykh tekhnolohii v osvitnomu protsesi [Using immersive technologies in the educational process]. In *Aktualni problemy osvitnoho protsesu v konteksti yevropeiskoho vyboru Ukrainy: materialy VII Mizhnarodnoi konferentsii (14 lystopada 2024 roku)* (pp. 43–46). Vydavnytstvo Lira-K. [in Ukrainian].
2. Vasylenko, M. Ye. (2011). Problemy pravovoho rehuliuвання efektyvnoi diialnosti yurydychnykh klinik v Ukraini [Problems of legal regulation of effective activity of legal clinics in Ukraine]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka – Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 2, 190–197. [in Ukrainian].
3. Davlatov, Sh. B. (2021). Vzaiemodiia konsultanta yurydychnoi kliniki z kliientom pid chas pervynnoho interv'iuвання: yurydychno-psykholohichnyi aspekt [Interaction of a legal clinic consultant with a client during the initial interview: legal and psychological aspect]. *Pravova pozytsiia – Legal Position*, 4, 21–25. [in Ukrainian].
4. Dudchenko, V. V. (2006). Do pytannia shchodo perspektyv rozvytku ukrainskoho prava [On the issue of prospects for the development of Ukrainian law]. In *Pravo XXI stolittia: stanovlennia ta perspektyvy rozvytku*: zb. nauk. prats mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Druhi Prybuzki yurydychni chytannia». P. 67. [in Ukrainian].
5. Moldovan, V. V., & Katsavets, R. S. (2007). Yurydychna klinika: Navch. pos. [Legal clinic: Study guide]. Tsentr uchbovoi literatury. P. 224. [in Ukrainian].
6. Muzyka, O. L. (2007). Treninh tsinnisnoi pidtrymky profesiinoho stanovlennia psykholohiv [Training of value support for the professional development of psychologists]. In S. D. Maksymenko & M. V. Papucha (Eds.), *Aktualni problemy psykholohii: Psykholohiia navchannia. Henetychna psykholohiia. Medychna psykholohiia – Actual Problems of Psychology: Psychology of Learning. Genetic Psychology. Medical Psychology*, 10 (1), 42–44. [in Ukrainian].
7. Ohneviuk, V. O., Hladkova, V. M., Fruktova, Ya. S., et al. (2019). Fundamentalna akmeolohiia – nauka XXI stolittia: monohrafiia [Fundamental acmeology – the science of the 21st century: a monograph]. Interservis. P.206.
8. Yurkevych, I. V. (2020). Rol yurydychnykh klinik u pidhotovtsi profesiinykh yurystiv [The role of legal clinics in the training of professional lawyers]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual Problems of Law*, (2), 131–135. [in English].
9. Santoro, E. (2020). Private Troubles and Legal Imagination: Legal Clinics a radical view. *Revista De Estudos Constitucionais Hermeneutica E Teoria Do Direito-Rechtd*, 12(1), 2–22.

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026